

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING TA'LIM SOHASIDAGI XALQARO HAMKORLIK FAOLIYATINI TAKMONLASHTIRISHNING HUQUQIY MASALLARI.

Rashidxo'jayev Muxriddinxo'ja Muksinxo'ja o'g'li

Toshkent davlat yuridik universiteti

“Ommaviy axborot vositalari huquqi” yo'nalishi magistranti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ta'lim tizimini isloh qilish va O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasidagi xalqaro hamkorlik faoiyatini, xalqaro hamkorlikning huquqiy asoslari, O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasidagi ko'p tomonlama xalqaro hamkorligi masalalari muhokama qilinadi. Universal tashkilotlar, shuningdek, oliy ta'lim sohasida xalqaro hamkorlik hamda O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasidagi xalqaro-huquqiy hamkorligini takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqildi.*

Kalit so'zlar: *ta'lim, ta'lim sohasidagi xalqaro hamkorlik, xalqaro huquqiy shartnomalar, ta'lim sohasidagi xalqaro huquqiy hamkorlik, hamkorlikni takomillashtirish.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются реформирование системы образования и деятельность международного сотрудничества в сфере образования Республики Узбекистан, правовая база международного сотрудничества, вопросы многостороннего международного сотрудничества в сфере образования Республики Узбекистан. Разработаны универсальные организации, а также предложения по совершенствованию международного сотрудничества в сфере высшего образования и международно-правового сотрудничества Республики Узбекистан в сфере образования.*

Ключевые слова: *образование, международное сотрудничество в сфере образования, международно-правовые договоры, международно-правовое сотрудничество в сфере образования, совершенствование сотрудничества.*

Abstarct: *This article discusses the reform of the education system and the activities of international cooperation in the field of education of the Republic of Uzbekistan, the legal framework of international cooperation, issues of multilateral international cooperation in the field of education of the Republic of Uzbekistan. Universal organizations, as well as proposals for improving international cooperation in the field of higher education and international legal cooperation of the Republic of Uzbekistan in the field of education have been developed.*

Keywords: *education, international cooperation in education, international legal agreements, international legal cooperation in education, improvement of cooperation.*

O'zbekiston taraqqiyotining hozirgi bosqichida mamlakatimiz farovonligi, barqaror iqtisodiy o'sish, aholi bandligini ta'minlashning eng muhim omili sifatida ta'lim tizimini yanada rivojlantirish kabi strategik vazifalarni qo'ymoqda. Shu o'rinda ushbu strategik vazifalarni bajarish uchun ta'lim sohasidagi hamkorlik faoliyatini rivojlantirish dlzarb masala bo'lib qolmoqda.

Har qanday jamiyat va davlatning asosiy vazifasi bilimlarni keng ishlab chiqarishdir, chunki hozirgi jamiyatning yuksak bosqichida bilim yangi tushunchada haqiqiy foydali kuch,

ijtimoiy va iqtisodiy natijalarga erishish vositasini anglatmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Oliy Majlisga murojaatnomasida bugun biz davlat va jamiyat hayotining barcha jabhalarini tubdan takomillashtirishga qaratilgan innovatsion rivojlanish yo‘liga o‘tayotganimizni ta’kidladi. Axir bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan dunyoda kim yutadi? Faqat yangi fikrga, yangi g‘oyaga, yangilikka tayanadigan davlat [1].

Shuning uchun ham ta’lim, oliy ta’lim, xususan, ilmiy tadqiqotlar hozirda moddiy va ma’naviy eng zamonaviy farovonlik, jamiyatning intellektual va moddiy darajasining ko‘rsatkichida namoyon bo‘lmoqda. Bugungi kunda ta’lim hamkorligi mamlakat raqobatbardoshligining ko‘rsatkichi, shuningdek, barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta’minlash vositasi, rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar o‘rtasidagi tafovutni kamaytirishga qaratilgan davlatlar o‘rtasidagi hamkorlikning muhim yo‘nalishiga aylandi.

Bugungi kunda oliy ta’limning milliy tizimlari global jarayonlar va tendentsiyalardan, xalqaro hamkorlik faoliyati hamda jahon mehnat bozori talablaridan tashqarida rivojlana olmasligi tobora ayon bo‘lmoqda. Globallashtirish oqibatlaridan biri ta’lim xizmatlari uchun jahon bozorini yaratish va ta’lim sohasini xalqarolashtirish masalalari hisoblanmoqda. Xalqaro assotsiatsiya tomonidan o‘tkazilgan tadqiqotga ko‘ra 2006- yilda universitetlar (IAU) a‘zolari orasida, ularning 73 foizi oliy ta’limni xalqarolashtirish masalasini eng ustuvor yo‘nalishlardan biri deb hisoblaydi [2], chunki xalqarolashtirish jarayonida yangi xalqaro ta’lim muhiti shakllanmoqda, bu yerda milliy ta’lim tizimi va unda mavjud ishtirokchilarning manfaatlari va muhim muammolarning yechimlarini birgalikda izlash eng asosiy maqsad hisoblanadi. Buni anglagan holda, ko‘plab mamlakatlar hukumatlari oliy ta’limni o‘zlarining uzoqni ko‘zlagan siyosiy va iqtisodiy maqsadlariga erishishda muhim rol o‘ynaydigan omil sifatida ko‘rib chiqishadi. Shu bois mamlakatimiz rahbariyati tomonidan ta’lim sohasiga katta e’tibor qaratilmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 20-apreldagi “Oliy ta’lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmoni sohani tubdan takomillashtirish, oliy ta’lim muassasalarida kadrlar tayyorlash mazmunini tubdan qayta ko‘rib chiqishda va xalqaro ta’lim standartlari darajasida ta’lim muhitini shakllantirishda yangi turtki bo‘ldi.

Shu bilan birga, 2017-2021-yillarda oliy ta’lim tizimini kompleks rivojlantirish dasturi tasdiqlanib, unda oliy o‘quv yurtlarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va modernizatsiya qilish, ularni zamonaviy o‘quv va ilmiy laboratoriyalar va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan jihozlash chora-tadbirlari ko‘zda tutilgan.

2019-yil 29-oktabrda O‘zbekiston Respublikasida “Fan va ilmiy faoliyat to‘g‘risida”gi qonun qabul qilingan bo‘lib, u 2020-yil 1-yanvardan kuchga kirgan. Ushbu qonunning 41-moddasida O‘zbekiston Respublikasining fan va ilmiy faoliyat sohasidagi xalqaro hamkorligi jahon miqyosida o‘z o‘rniga ega bo‘lgan milliy ilmiy maktablarni topish, jahon ilm-fani ilg‘or yutuqlaridan foydalanish va ilmiy faoliyatni rivojlantirish maqsadida amalga oshirilishi belgilangan. milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, mamlakatga xorijiy sarmoyalarni jalb qilish, ilmiy faoliyatda yetakchilik qilish texnologiyasi xorijiy ilmiy va texnologik markazlar, olimlar va mutaxassislar, xorijda ilmiy faoliyat bilan shug‘ullanuvchi shaxslarning tajribasi va malakasini oshirishni ta’minlash belgilangan [3].

Bugungi kunda davlatlarning ta’lim sohasidagi o‘zaro hamkorligi yanada jadallashib, bunday o‘zaro hamkorlikning yangi tendentsiyalari namoyon bo‘lmoqda, hamkorlikning yangi

shakl va yo'nalishlari yuzaga kelmoqda. Bu o'zgarishlar jarayonida yuzaga keladigan hamkorlik muammolarini tegishli o'rganishni, shuningdek, har tomonlama tahlil etishni talab qiladi.

O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasidagi xalqaro hamkorligi BMT, YUNESKO, XMT kabi universal tashkilotlar, shuningdek, MDH, ShHT, Yevropa Ittifoqi kabi mintaqaviy tashkilotlar bilan ko'p tomonlama darajada rivojlanmoqda. BMT bilan ta'lim sohasida hamkorlik O'zbekiston tomonidan BMTning inson huquqlari sohasidagi asosiy hujjatlari, Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy masalalar bo'yicha xalqaro paktda mustahkamlangan ta'lim olish huquqini ta'minlash doirasida amalga oshirilmoqda. Shuningdek, barqaror rivojlanish maqsadlaridan kelib chiqadigan majburiyatlarni bajarish doirasida "Bola huquqlari to'g'risida"gi konvensiyaning ham bolalar ta'limini rivojlantirish, ta'lim olish huquqini ta'minlash qoidalarini amalga oshirish yuzasidan islohotlar olib borilmoqda. Ayni paytda O'zbekiston Respublikasi bilan YuNESKO o'rtasida ta'lim sohasidagi hamkorlik faoliyati muvaffaqiyatli rivojlanmoqda. O'zbekiston 1993-yil 26-oktabrda YuNESKOga a'zo bo'lgan hamda shu o'tgan yillar davomida fan ta'lim, madaniy va ma'rifiy sohada keng hamkorlik munosabatlari olib borildi, turli shartnomalar imzolandi.

Tashkilot Nizomiga muvofiq 1994-yil dekabr oyida O'zbekistonda YuNESKO dasturlarini muvofiqlashtiruvchi va amalga oshiruvchi muassasa - YuNESKO ishlari bo'yicha Milliy komissiya tashkil etildi. Ta'lim sohasida YuNESKO bilan hamkorlik O'zbekiston Kadrlar tayyorlash milliy dasturini muvaffaqiyatli amalga oshirishga hissa qo'shishga qaratildi. 1995 yilda YuNESKO ko'magida Samarqandda Markaziy Osiyo tadqiqotlari xalqaro instituti tashkil etildi (ICAI). O'zbekistonning turli hududlarida 8 ta bo'lim va 10 ta markaz, shuningdek, YuNESKOga qarashli 34 ta maktablar ochilgan va faoliyat ko'rsatmoqda [4].

O'zbekiston ta'lim sohasida ko'p tomonlama darajada Xalqaro mehnat tashkiloti bilan ham hamkorlik qiladi. O'zbekiston Respublikasi 1992-yil iyul oyidan buyon XMT a'zosi hisoblanadi. Hozirgi vaqtda davlatimiz XMTning 13 ta hujjatini ratifikatsiya qilgan. Ushbu hujjatlar qatoriga ta'lim tizimini takomillashtirish chora-tadbirlarini nazarda tutuvchi konvensiyalar, jumladan, bolalar mehnatining eng yomon shakllariga barham berish to'g'risidagi konvensiyalar kiradi.

Shunday qilib, O'zbekistonda insonning eng muhim huquqlaridan biri - ta'lim olish huquqini ta'minlash maqsadida umuminsoniy, mintaqaviy va ikki tomonlama darajada ta'lim sohasidagi hamkorlikning huquqiy asoslari va salohiyatli samarali tashkiliy-huquqiy mexanizmi ishlab chiqilgan va rivojlantirilmoqda. Ta'lim sohasidagi hamkorlik mexanizmlarini yanada takomillashtirish maqsadida bu boradagi xalqaro va xorijiy tajribani o'rganishni kuchaytirish zarur.

Bizning fikrimizcha, xalqaro huquq institutlarining umume'tirof etilgan tamoyillari va me'yorlari asosida ta'lim tizimini huquqiy tartibga solishga nisbatan tizimli va izchil yaqinlashuvi zarur. Bu yo'nalishda ta'lim sohasida xalqaro standartlarni joriy etish orqali milliy qonunchilikni yanada takomillashtirish zarur. Bunda BMTning "XXI asr uchun oliy ta'lim to'g'risida: yondashuvlar va amaliy chora-tadbirlar" (Parij, 1998 yil 9 oktyabr) Butunjahon deklaratsiyasiga amal qilish mumkin, buning asosida xalqaro bilimlarni rivojlantirish bo'yicha

quyidagi ustuvor chora-tadbirlar belgilandi. Ta'lim sohasidagi hamkorlik milliy darajada belgilanishi mumkin:

1. Davlatlar, shu jumladan, ularning hukumatlari, parlamentlari va boshqa boshqaruv organlari, zarur hollarda, Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi qoidalariga asoslanib, oliy ta'limni isloh qilish va yanada rivojlantirishga qaratilgan qonunchilik, siyosiy va moliyaviy chora-tadbirlar asosini ishlab chiqishi kerak. Oliy ta'lim "har birining qobiliyatidan kelib chiqqan holda hamma uchun birdek ochiq bo'lishi kerak" deb e'lon qiladi;

2. Oliy ta'lim va ilmiy tadqiqotlar o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlash;

3. Oliy ta'limni butun ta'lim tizimining katalizatori sifatida ko'rib chiqish va undan foydalanish;

4. Oliy ta'lim va ilmiy-tadqiqot dasturlarini mahalliy, mintaqaviy va xalqaro miqyosda rivojlantirishga samarali hissa qo'shishni ta'minlash uchun oliy ta'lim muassasalari va jamiyatning turli tarmoqlari o'rtasida hamkorlikning innovatsion shakllarini rivojlantirish;

5. Oliy ta'limning yuqori sifati va adekvatligini ta'minlashning zarur shartlaridan biri sifatida professor-o'qituvchilar va talabalarning milliy va xalqaro mobilligini rag'batlantirish va rag'batlantirish;

6. Oliy ta'lim muassasalari oliy ta'lim va ilmiy tadqiqotlar bilan shug'ullanuvchilar bilan bir qatorda jamiyat oldidagi o'z majburiyatlarini bajarishi uchun akademik erkinlik va institutsional avtonomiyani amalga oshirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish va ta'minlash.

O'ylaymizki, deklaratsiyada nazarda tutilgan chora-tadbirlarning amalga oshirilishi O'zbekiston Respublikasining xalqaro ta'lim makoniga kirishiga xizmat qiladi.

Oliy ta'lim sohasidagi xalqaro hamkorlikka [5] keladigan bo'lsak, respublika oliy ta'lim muassasalari va Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi oliy ta'lim sohasida xalqaro aloqalarni rivojlantiradi va rivojlangan mamlakatlar tajribasini har tomonlama o'rganadi. Oliy ta'lim sohasida xalqaro hamkorlik Xitoy, Koreya Respublikasi, Malayziya, Misr, Ummon Sultonligi, Rossiya Federatsiyasi, Ozarbayjon, Turkmaniston, Ukraina va boshqa qator mamlakatlar bilan hukumatlararo va idoralararo kelishuvlar doirasida amalga oshirilmoqda.

O'zbekiston universitetlari AQSH, Germaniya, Buyuk Britaniya, Fransiya, Italiya, Yaponiya, Koreya Respublikasi, Xitoy, Malayziya, Hindiston, Rossiya va boshqa mamlakatlarning yetakchi universitetlari bilan universitetlararo to'g'ridan-to'g'ri shartnomalar doirasida to'g'ridan-to'g'ri hamkorlik qilib kelmoqda. Ushbu shartnomalar professor-o'qituvchilar va talabalar almashinuvi, qo'shma konferensiya va simpoziumlarda ishtirok etish, qo'shma ilmiy tadqiqotlar olib borish, ilmiy maqolalar chop etish va hokazolar bo'yicha hamkorlikni ko'zda tutadi.

O'zbekiston universitetlari Britaniya Kengashi, Institut orqali qo'shma loyihalar doirasida yaqindan hamkorlik qilib kelmoqda. Gyote, Germaniya xalqaro hamkorlik jamiyati (GIZ), Koreya va Yaponiya xalqaro hamkorlik agentliklari (KOICA, JICA), O'zbekistondagi Fransiya instituti, Hindiston va Malayziya texnik hamkorlik dasturlari (MTCP, ITEC), BMT Taraqqiyot dasturi, Jahon banki, OTB, ITB va boshqalarda ishtirok etmoqda.

Bu loyiha va dasturlarning barchasi mamlakatimizda oliy ta'limni rivojlantirish, ilg'or xorijiy tajribadan foydalangan holda o'quv-uslubiy jarayonni takomillashtirish, professor-o'qituvchilarning malakasini oshirish, talabalar almashinuvini kengaytirishga qaratilgan.

O‘zbekiston universitetlarining Yevropa Ittifoqining Tempus va Erasmus Mundus ta’lim dasturlarida faol ishtirok etishi alohida e’tiborga loyiq.

Ayni paytda respublikada Tempus Yevropa ta’lim dasturining 20 ta loyihasi amalga oshirilmogda, ularda O‘zbekistonning 40 ga yaqin oliy o‘quv yurtlari ishtirok etmogda.

Ayniqsa, Tempus loyihalari oliy o‘quv yurtlari professor-o‘qituvchilari malakasini oshirishga ham qaratilganligini alohida ta’kidlash lozim. Loyihalar doirasida Yevropa universitetlarida qisqa muddatli seminarlar, ilmiy-amaliy anjumanlar, malaka oshirish kurslari o‘tkazilmogda.

O‘zbekiston universitetlari talabalar, o‘qituvchilarning akademik harakatchanligini qo‘llab-quvvatlash, shuningdek, universitetlar o‘rtasidagi hamkorlikni mustahkamlashga qaratilgan Yevropa Ittifoqining Erasmus Mundus dasturida ham ishtirok etadi. Dastur doirasida universitet o‘qituvchilari va talabalari Yevropa universitetlarida o‘qish va ilmiy stajirovkada qatnashish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Ayni paytda ta’lim jarayoniga xorijlik o‘qituvchi va mutaxassislarni jalb etish bo‘yicha xorijiy hamkorlar bilan hamkorlik qilish masalasiga katta ahamiyat berilmogda. Bu boradagi ishlar eng faol JICA va KOICA xalqaro hamkorlik bo‘yicha Yaponiya va Koreya agentliklari bilan olib borilmogda.

Ta’lim sohasidagi xalqaro hamkorlikni tahlil qilib, oliy ta’lim sohasida xalqaro hamkorlikni yanada rivojlantirish maqsadida O‘zbekiston Respublikasi quyidagilarni ta’minlashi zarur:

1. Oliy o‘quv yurtlari professor-o‘qituvchilarining xorijiy oliy o‘quv yurtlarida doimiy malakasini oshirish;
2. Yangi o‘quv dasturlarini ishlab chiqish va ta’limning turli yo‘nalishlari uchun zamonaviy o‘quv-metodik adabiyotlarni muntazam yaratish;
3. Oliy o‘quv yurtlari professor-o‘qituvchilarini xorijiy ilmiy-amaliy seminarlar, simpoziumlar va konferensiyalarda keng ishtirok etish;
4. Respublika oliy ta’lim muassasalari professor-o‘qituvchilari va talabalarining valyuta almashinuv dasturlari va treninglarida ishtirok etishi;
5. O‘quv jarayonini takomillashtirish va tajriba almashish maqsadida chet ellik o‘qituvchi va professorlarni respublika oliy o‘quv yurtlariga muntazam ravishda ishga taklif etish.

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasining ta’lim sohasidagi xalqaro shartnomalarini inventarizatsiyadan o‘tkazish maqsadga muvofiq bo‘lib, bu kamchiliklar va ularning samaradorligini aniqlashga, shuningdek, O‘zbekiston Respublikasining xalqaro-huquqiy bazasini rivojlantirish istiqbollari belgilashga yordam beradi.

Xulosa

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5847-son Farmonida nazarda tutilganidek oliy ta’lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish, hududlarda davlat va nodavlat oliy ta’lim muassasalari faoliyatini tashkil etish asosida oliy ta’lim bilan qamrov darajasini 50 foizdan oshirish, sohada sog‘lom raqobat muhitini yaratish, oliy ta’lim muassasalarida o‘quv jarayonini bosqichma-bosqich kredit-modul tizimiga o‘tkazish, xalqaro tajribalardan kelib chiqib, oliy ta’limning ilg‘or

standartlarini joriy etish, jumladan o‘quv dasturlarida nazariy bilim olishga yo‘naltirilgan ta‘limdan amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishga yo‘naltirilgan ta‘lim tizimiga bosqichma-bosqich o‘tish, oliy ta‘lim mazmunini sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarish, ijtimoiy soha va iqtisodiyot tarmoqlarining barqaror rivojlanishiga munosib hissa qo‘shadigan, mehnat bozorida o‘z o‘rnini topa oladigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash tizimini yo‘lga qo‘yish kabi talablar eng ustuvor vazifa sifatida belgilib berildi. Ushbu vazifalarni amalga oshirish uchun xalqaro ta‘lim hamkorligi faoliyatini har tomonlama kengaytirish va huquqiy tartibga solish mexanizmini takomillashtirish zarur.

REFERENCES:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 28.12.2019. <http://www.uza.uz/>
2. Hans de Wit. Measuring success in the internalization of higher education. Chapter I // EAIE Occasional Paper 22. Amsterdam, 2009.
3. O‘zbekiston Respublikasining “Fan va ilmiy faoliyat to‘g‘risida”gi qonuni. Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi, 30.10.2019 y., № 03/19/576/3970. <https://www.lex.uz/docs/4571492/>
4. O‘zbekiston Respublikasining Birlashgan Millatlar Tashkilotining Ta‘lim, fan va madaniyat masalalari bo‘yicha tashkiloti (YUNESKO) bilan hamkorligi to‘g‘risida. <http://www.mfa.uz/ru/cooperation/international/74/>
5. Oliy ta‘lim sohasida xalqaro hamkorlik. <https://edu.uz/ru/pages/xh/>
6. Tursunova M.U. Theoretical and practical issues of the implementation of international legal norms in the national legislation of the Republic of Uzbekistan. Вестник науки и образования. № 18 (72), 2019. 65-70 с.